

PEYGAMBER GÜNLERİNDE
KADIN

Mehmet Birekul:

yediveren: 13

araştırma dizisi / toplumbilim: 3

Mehmet Birekul • Peygamber Günlerinde Kadın

1. Baskı Nisan 2004

ISBN 975 – 93680 – 6 - 4

© Yediveren Kitap 2004

© Mehmet Birekul 2004

genel yönetim Muhiddin Okumuşlar

yayın yönetmeni Mehmet Harmancı

dizgi Veli Demirkese

düzeltili Mustafa Işık

sayfa düzeni, kapak Grafito • 0.332. 350 44 60

baskı, cilt Sebat Ofset Matbaacılık

0.332.342 01 53 –54 • KONYA



Yeni Aziziye cad. Bab-ı Aksaray Mah. Ayanbey Sk. No.11 ■ Konya

Tel.0.332.350 36 84 Fax. 0.332.350 45 93

www.yediverenkitap.com ■ posta@yediverenkitap.com

Peygamber Günlerinde KADIN

Sosyolojik Bir İnceleme

Mehmet BİREKUL



İÇİNDEKİLER

TABLolar İNDEKSİ 9

ÖNSÖZ 11

GİRİŞ 13

A. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 13

1. Konu ve Seçim 13

2. Problemler ve Sınırlılıklar 20

B. METODOLOJİ 23

1. Varsayımlar 23

2. Yaklaşım, Metod Ve Teknikler 25

BİRİNCİ BÖLÜM

İLK DÖNEM İSLAM TOPLUMUNDA

SOSYAL HAYAT 29

A. İSLAM ÖNCESİ KÜLTÜR VE SOSYAL HAYATA 32

YANSIMALARI 32

B. İSLÂM TOPLUMUNUN GENEL GÖRÜNTÜSÜ 39

İKİNCİ BÖLÜM

İLK DÖNEM İSLÂM TOPLUMUNDA KADIN 47

A. İSLÂM'IN İNSANA BAKIŞI 49

B. İSLÂM TOPLUMU ÖNCESİNDE KADIN 53

1. Tarih Boyunca Kadın 53

2. Cahiliye Toplumunda Kadın 56

C. SOSYAL BİR KATEGORİ OLARAK KADIN 60

1. Kadının Toplumsallaşması Ve İslâm Toplumunda Kadının
Yeri 60

2. Toplumsal Alanda Kadın 67

2.1. Kadınların Ekonomik Olguya Katkıları 68

2.1.1. Ekonomik İşbölümü Ve Kadın 68

- 2.1.2. Kadınların Faaliyet Gösterdikleri Meslek Kolları 72
- 2.2. Kadınların Kültürel Olguya Katkıları 91
 - 2.2.1. Sosyalizasyon Sürecinde Kadının Önemi 91
 - 2.2.2. Kadınların Kültürel Faaliyetlerdeki Yeri 94
- 2.3. Siyâsal Oluşum Sürecinde Kadının Rolü 105
- 2.4. Dînî Hayat İçerisinde Kadın 111
- 2.5. Kadınların Savaşlardaki Etkinlikleri 115
- 2.6. Bayram, Düğün, Eğlence Ve Cenazelerde Kadın 120

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İLK DÖNEM İSLÂM TOPLUMU AİLESİNDE

KADININ KONUMU 125

A. SOSYAL BİR KURUM OLARAK AİLE, 127

- 1. Ailenin Evrimi 127
- 2. Aile Kurumuna Farklı Yaklaşımlar 135
 - 2.1. Aile Tanımları 137
 - 2.2. Ailenin Fonksiyonları 140

B. İSLÂM ÖNCESİ DÖNEMDE AİLE 143

- 1. Yahudilik ve Hristiyanlıkta Aile 143
- 2. Cahiliye Toplumunda Aile 146

C. İLK DÖNEM İSLÂM TOPLUMU AİLE KURUMU

İÇERİSİNDE KADIN 149

- 1. İslâm'da Aile Ve Önemi 149
- 2. İslâm'da Aile İçi Roller ve Kadının Konumu 153
- 3. İslâm'da Evlilik ve Kadınların İlk Dönemdeki Uygulamaları

156

- 4. Kadınların Doğurganlık Oranı ve Çocuk Sayıları 166
- 5. İslâm'da Boşanma ve Kadınların İlk Dönemdeki Uygulamaları 168

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 173

EK: ARAŞTIRMAYA KONU OLAN HANIM SAHABİLER VE AİLELERİ İLE İLGİLİ BULGULARIN DÖKÜMÜ 175

BİBLİYOGRAFYA 239

TABLÖLÄR İNDEKSİ

Tablo 1 : Ticaretle İlgili Meslekler	79
Tablo 2 : Sağlıkla İlgili Meslekler	83
Tablo 3 : Kadınların Faaliyet Gösterdikleri Diğer Meslekler.....	89
Tablo 4 : Kadınların Mesleki Eğilimleri.	90
Tablo 5 : Kadınların Kültürel Konumu ve Faaliyetleri.....	105
Tablo 6 : Habeshistan'a Hicret Eden Erkek ve Kadınların Sayısı.....	109
Tablo 7 : Kadınların Siyasî Faaliyetlere Katılımları	111
Tablo 8 : Kadınların Katıldıkları Savaşlar.....	117
Tablo 9 : Kadınların Savaşlardaki Etkinlikleri	120
Tablo 10 : Kadınların Yaşadıkları Süre İçerisindeki Evlilikleri.	164
Tablo 11 : Kadınların Kabile İçi ve Kabile Dışı Evlilikleri.	165
Tablo 12 : Kadınların Doğurganlık Oranı.....	167
Tablo 13 : Toplam Çocuk Sayısı ve Cinsiyete Oranı.	167
Tablo 14 : Toplumdaki Boşanma Oranı	171
Tablo 15 : Kadınların Yaptıkları Evliliklerin Çözölme Sebepleri	171

ÖNSÖZ

İlk insandan bu yana, dünya hayatının hassas bir dengesi ve birçok değişimin odak noktası olma özelliğini sürdüregelen kadın; tarihî süreç içerisinde hep birbirinden kötü ve insan onuruyla bağdaşmayan uygulamalara maruz kalmasına rağmen, “analık” gibi ulvî bir işleve sahip olması nedeniyle toplumda belirleyici olma fonksiyonunu hiç yitirmemiştir. Hemen her sosyal üniteye belirli toplumsal işlevleri yerine getiren kadın; toplumun devamlılığı için gerekli olan hizmetleri sunmaktan da geri kalmamıştır. Özellikle ailenin toplumsal yapı içerisinde bir kurum olarak var olabilmesinde; kadının bu müesseseye olan katkısı yadsınamayacak derecede büyüktür.

Bu bakımdan kadın, bir yandan biyolojik ve sosyal bir kategori olarak toplumlarda varlığını sürdürürken; diğer taraftan da ailenin en etkin bireyi olarak sosyolojik anlamda onun yöneticiliğini de üstlenmiştir. Bu genel kabulden hareketle ilk dönem İslâm toplumunda da kadın, tarihten getirdiği haksız uygulamalardan kurtarıldığı gibi, bu yeni toplumsal yapılanmanın içerisinde de aktif olarak yer almıştır. Ancak bu güne kadar İslâm toplumunda kadının konumuna dair yapılan spekülâtif yaklaşımlarda, İslâm’ın ona vermiş olduğu bu geniş salahiyetleri görmemezlikten gelen kör zihniyete karşı, İslâm dünyasının verdiği cevaplar çoğunlukla savunma psikolojisini aşamayan subjektif yargılar şeklinde tezahür etmiştir.

Bu nedenle üzerinde çokça çalışılmasına karşın, İslâm toplumunda kadın konusunu objektif ölçütler dahilinde, savunma ya da yerme psikolojisinden uzak olarak, sosyolojik bir tarzda irdelemek bir zorunluluk olarak belirmiştir. Bu çalışma ise İslâm toplumundaki herhangi bir olguya olduğu gibi, kadın olgusuna da sosyolojik bir yaklaşımın gerekliliğinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan çalışmanın metodolojisi belirlenirken “kadın algılayışları” ya da “kadının sorunsal oluşu” bireysel ve toplumsal açımları ile in-

sanın var oluşu sorunsalı genel perspektifinde ele alınmış ve böylece değerlendirilmiştir. Her olguyu bağrında filizlendiren sosyal şartların tanınması amacıyla, bu dönem toplumsal yaşantısına dönük genel bir bakışın akabinde, İslâm toplumunda kadın, sosyal bir kategori olarak toplumsal hayatta ve etkin bir grup üyesi olarak da aile kurumu içerisinde incelenmeye tabi tutulmuştur.

Çalışmanın Din Sosyolojisi bağlamında bilimsel bir nitelik taşıyabilmesi için, bu dönem içerisinde yaşadığı kaynaklara aksettirilen tüm kadınların biyografileri incelenmiş; buradan elde edilen veriler doğrultusunda sosyolojik ve istatistikî değerlendirmelere gidilmiştir. Tarihin içerisinden çekip alınan bu bulgular da ek kısmında araştırmacıların bilgisine sunulmuştur. Araştırmaya başlamadan önce, bu çalışmanın fikrî planda ortaya çıkmasında ve seyri içerisindeki zorlukların aşılmasında hiçbir yardımı esirgemeyen hocam Doç. Dr. Bünyamin Solmaz Bey'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Araştırmanın faydalı olması dileğiyle...

Mehmet BİREKUL

Konya, 2004